

AȘEZAREA GETICA DE LA POPEȘTI, CENTRU IMPORTANT POLITIC ȘI ECONOMIC ÎN TIMPUL LUI BUREBISTA

de MARIETA GHEORGHÎĂ

Izvoarele literare antice, săpăturile arheologice mai vechi, la care se adaugă cele făcute în ultimii ani, atestă că în întreg spațiul dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră strămoșii noștri, geto-dacii, au realizat o înfloritoare civilizație ce a cunoscut apogeul ei în sec. I î.e.n. — I e.n.

Perpetuînd și dezvoltînd fonduri de bunuri materiale și spirituale acumulate în secolele anterioare, asimilînd influențele grecești, sud-tracice, celtice și romane, geto-dacii realizează saltul calitativ material, social și politic în sec. I î.e.n., care a dus la crearea statului sub conducerea lui Burebista ce cuprindea teritoriul de azi al României, precum și unele regiuni învecinate.

Studiul vestigiilor geto-dace a arătat că o trăsătură esențială a civilizației geto-dace în perioada „clasică” (sec. al II-lea î.e.n. — I e.n.) o constituie caracterul ei unitar pe întreaga arie de răspîndire.

Privind harta regiunii dintre Carpați și Dunăre, arheologic se dovedește a fi una din cele mai intens locuite. Astfel au fost identificate o salbă de așezări importante geto-dace de tip *dava*, la limita superioară a zonei piemontane subcarpatice, la limita dintre munte și depresiunile piemontane. Așa este situată cetatea de la Polovragi, jud. Gorj, Ocnița, jud. Vilcea, Cetățeni jud. Argeș, Homoriciu, jud. Prahova. Un al doilea șir de așezări se situează în zona piemontană propriu-zisă, mai mult sau mai puțin apropiată de limita nordică a Cîmpiei Române. Este vorba de așezările de la Grădiștea, jud. Vilcea, Tinosul, jud. Prahova, Cîrlomănești, jud. Buzău. În Cîmpia Română, amintim davele de la Sprincenata, jud. Olt, Popești și Radoveanu, jud. Ilfov și Piscul Crăsani, jud. Ialomița. Dintre acestea din urmă cea mai caracteristică *dava* geto-dacă este cea de la Popești, com. Mihăilești, jud. Ilfov.

Situată pe un promontoriu înalt desprins din terasa dreaptă a Argeșului, ce oferea așezării protecție naturală și o bună poziție strategică, ea era apărată și de șanțuri și valuri de pămînt și, cel puțin pentru „acropola” așezării, și cu palisadă.

S-a scris și s-a vorbit mult despre această așezare. A fost menționată pentru prima dată de C. Bolliac, în 1869, cu ocazia descoperirii în acest punct a unui tezaur de tetradrahme tasiene de argint. În anii 1901—1905 au făcut săpături neorganizate. D. Butculescu, Gr. Tocilescu și ing. P. Polonic. Începînd din 1936 și mai ales în perioada 1943—1948, D. V. Rosetti a executat aici săpături mai întinse. Săpături sistematice au fost întreprinse în anii 1954—1963 de un colectiv condus de prof. Radu Vulpe¹. În 1976 au fost reluate săpăturile de Institutul de arheologie-București, reprezentat de Al. Vulpe, cu Muzeul de Istorie al R.S.R. și continuare pînă în prezent. Săpăturile din ultimii ani vin să întărească concluziile cercetărilor anterioare, în primul rînd că așezarea de la Popești a fost un puternic centru economic și politic pe valea Argeșului în sec. II—I î.e.n.

Promontoriul pe care se află așezarea de la Popești a fost împărțit prin cele trei șanțuri de apărare în trei segmente notate A, B și C. Cel nordic (A), numit „Nucet”, reprezintă capătul promontoriului cu o suprafață de aproximativ 12 500 m². Acest punct, „acropola” așezării de la Popești, a fost cea mai mult cercetată și de D. V. Rosetti și de colectivul condus de prof. R. Vulpe și reluate

¹ Rapoarte preliminare de săpături: R. Vulpe, SCIV, VI, 1955, 1—2, p. 239—269; Materiale: III, 1957, p. 227—245; V, 1959, p. 339—349; VI, 1959, p. 307—324; VII, 1961, p. 323—338; VIII, 1962; p. 457—461.

în 1978. Acestea din urmă (săpăturile 1978—1980) urmăresc valorificarea secțiunilor trasate de D. V. Rosetti, de la care nu ni s-a păstrat nici-o însemnare și, cu această ocazie, a verificării stratigrafiei așezării.

Locuirea de epocă Latène, foarte intensă, prezintă, după locurile cercetate, între trei și șase niveluri. Tipul obișnuit al locuințelor era cu una sau două încăperi, casele avînd, în unele cazuri, prispă exterioară. Pereții erau lucrați în tehnica specifică zonelor agricole de șes: din birne de lemn și împletituri de nuiele umplute cu lut și făcute. Fragmentele de țigle și olane de lut ars, asemănătoare celor grecești găsite în săpături, dă posibilitatea presupunerii că cel puțin locuințele somptuoase erau acoperite cu astfel de țigle și olane. Un complex de locuințe somptuoase a fost identificat pe „acropola” așezării în suprafața W, zona sud-vestică a stațiunii „Nucet”. Aceste locuințe au fost descrise în repetate rînduri în literatura de specialitate². Amintim că este vorba de ruinele unui „palat” cu încăperi de locuit, coridoare, spații de depozitare (cu numeroase chiupuri) și de preparare a alimentelor. Construcția centrală din acest complex rezidențial (acest „palat” poate fi considerat reședința unui important șef get) o alcătuiește o basilică cu latura nordică în formă absidală (cu o orientare analoagă sanctualelor din Munții Orăștiei), cu naos și pronaos, cu vetre de cult, dintre care una bogat ornamentată. Și în 1978, aproximativ în centrul acropolei, în apropierea valului de apărare, a apărut o locuință luxoasă din care se păstra podina arsă și urme din pereții ei. Toate aceste descoperiri vorbesc de așezarea de la Popești ca un important centru politic și religios în sec. II—I î.e.n.

Bogăția materialului recoltat de pe suprafața săpată din „acropolă”, varietatea lui, cantitatea mare de obiecte de lux sînt argumente în plus pentru susținerea ideii mai sus-menționată.

Dava de la Popești a fost și un important centru economic, dovadă inventarul arheologic variat format din ceramică, obiecte de sticlă, fier, argint, aur, monezi emise local sau de factură greacă și romană, precum și tipare pentru unele forme ceramice, tipare pentru obiecte de podoabă, exemplarele apărînd în număr mare în săpături.

Ceramica și inventarul metalic al așezării reprezintă tipurile caracteristice civilizației geto-dace din sec. II—I î.e.n. Nu vom repeta descrierile deja făcute în literatura de specialitate. Vom scoate în evidență numai cîteva din elementele particulare ale acestei dave.

În ceea ce privește categoria ceramicii fine, lucrate cu mîna, acoperită cu slip negru sau cafeniu, puternic lustruită, cu formele ei caracteristice mai frecvente, cana bitronconică cu gît cilindric și fructiera, trebuie sublinat că apare în toate nivelurile așezării de la Popești, fapt confirmat și de săpăturile din 1978—1979. Nu se observă în mod clar o scădere pronunțată a frecvenței acestei categorii ceramice, decît cel mult o ușoară rărîre a ei, constatată doar în ultimul nivel de la Popești.

Ceramica lucrată cu roata este la Popești proporțional egal reprezentată în toate nivelurile, ceea ce permite observația că geții de la Popești au utilizat roata olarului pe scară mare în toată perioada de viațuire, sec. II—I î.e.n.

Numărul mare de fragmente de cupe cu decor în relief, imitate după o categorie a ceramicii de lux elenistice (cupele „deliene” sau „megariene”), ca și fragmentele de tipare pentru confecționarea de asemenea vase care s-au descoperit la Popești, dovedesc că aici se afla centrul cel mai productiv pentru realizarea acestei categorii de olărie.

Repartiția stratigrafică a fragmentelor de boluri (sau cupe) cu decor în relief a arătat o frecvență aproape egală în nivelurile inferioare și mijlocii ale așezării și o rărîre bruscă în nivelul superior, fapt pus în legătură cu ieșirea lor din modă în lumea elenistică după anii 40—30 î.e.n. S-a relevat de asemenea faptul că puținele exemple originale, de import, provin din nivelul inferior și că motivistica original-getică înregistrează o dezvoltare evidentă în nivelurile mijlocii, în nivelul inferior predominînd motive imitate, mai mult sau mai puțin sîngaci, după cele de pe exemplarele originale elenistice. Noile descoperiri din ultimii ani nu modifică în niciun fel aceste constatări statistice³.

² R. Vulpe, *L'origine des constructions daciques od abside nell'eta preromana*, în *Atti VII Congr. intern.-archeologia classica*, I, Roma, 1961, p. 87—103.

³ Al. Vulpe și M. Gheorghîță, în „Dacia”, N.S., XX, 1976, p. 167—187.

Tot la Popești a funcționat un important centru de difuzare al imitațiilor de amfore după cele din Rhodos sau Kos și alte centre grecești. Deși nu s-au descoperit încă atelierile, respectiv cuptoarele care produceau aceste imitații, cantitatea foarte mare de asemenea imitații îngăduie ipoteza că aceste amfore erau lucrate în teritoriul acestei dave. Multe amfore poartă ștampile anepigrafe, ștampile care s-au identificat și pe buza unor chiupuri de mari dimensiuni. Asemănarea între forma ștampilelor de pe aceste două categorii de vase reprezintă o dovadă că și una și cealaltă categorie erau produse la Popești (menționăm că și proporția fragmentelor de chiup este foarte mare; de altfel s-au și aflat multe exemplare *in situ*).

Printre materialele imitate la fața locului trebuie socotite și țiglele și olanele produse în număr destul de mare. Ele prezintă aceeași tehnică de lucru ca și cea observată la vasele mari (chiupuri).

Interesante sînt imitațiile reprezentării zeiței Artemis, care apar în mai multe exemplare la Popești (una în săpăturile lui D. V. Rosetti, una în săpăturile din 1961 în suprafața W în zona palatului, și două în săpătura din 1978 pe podina bine păstrată a locuinței din nivelul III). Aceste aplici făceau parte foarte probabil din garnitura ornamentală a unor lăzi de zestre asemenea celor cunoscute în lumea greco-romană (exemplare întregi se păstrează în muzeele din Pompei și Neapole; informație Al. Vulpe).

Ceramica de import elenistică, deși atestată prin o serie de fragmente, nu este foarte numeroasă. Nici noile săpături nu au adus mult material din această categorie. Prezența prototipurilor este atestată mai degrabă indirect, prin existența numeroaselor imitații despre care am vorbit în rândurile precedente, la care mai adăugăm vase grecești imitate, precum kantaroi, lekitoi etc.

Printre rezultatele săpăturilor recente de pe „acropola” (1978—1980) de la Popești se înscrie și confirmarea faptului că ultimul nivel al așezării (nivelul V), atestat pe toată suprafața „acropolei”, prezintă la bază un strat important de nivelare ce indică o operație de refacere de mari proporții ale întregii așezări în urma unui dezastru, respectiv unui incendiu care a mistuit nivelul anterior. Accentuăm că acest dezastru nu-l punem în legătură cu un eveniment anume, ci este foarte probabil să se fi datorat unui accident. Pentru această concluzie pledează în special suprapunerea vetrelor din aceste două niveluri, fapt observat în trecut și confirmat de săpăturile recente. Amintim că o suprapunere de locuințe a putut fi observată în două cazuri, începînd din cel mai de jos nivel Latène pînă la ultimul nivel, ceea ce pledează pentru continuitatea de viață neîntreruptă a așezării de la întemeierea pînă la sfîrșitul ei. În ceea ce privește nivelul ultim, este important de reținut că aici se răresc anumite forme de cultură materială, cum an fi cupele cu decor în relief, amforele cu ștampile anepigrafe, emisiunile de monezi de tip local; în același timp apar unele variante noi de tipuri ceramice, de tipuri de fibule care pot fi datate numai începînd din a II-a jumătate a sec. I î.e.n. și, fapt important, în acest nivel nu se întîlnește deloc import roman.

Toate aceste date întăresc părerea exprimată mai de mult că acest nivel este ulterior epocii lui Burebista și anterior generalizării importului roman în Dacia. Prin urmare ipoteza mai veche a lui Radu Vulpe după care această așezare sfîrșește în urma acțiunii din primii ani e.n., a consularului Sextus Aelius Catus, este în continuare cea mai plauzibilă.

La Popești nu numai „acropola” a fost locuită, ci și așezarea „civilă”, respectiv sectoarele B și C.

Așezarea B este de două ori mai mare decît cea a stațiunii A. O mare parte a așezării B este ocupată de suprafața cimitirului modern al satului Popești și de biserică (monument istoric din sec. XVII-lea). Săpături s-au făcut în această zonă în 1957 cînd Al. Vulpe a practicat o secțiune de-acurmezișul zonei unde se presupune că a fost valul șanțului nr. 2 de apărare (între secțiunile B și C). În 1976, odată cu hotărîrea de a se relua săpăturile arheologice de la Popești, s-a purces la concentrarea lor în vederea cercetării stațiunii B pentru dobîndirea de date mai substanțiale cu privire la această așezare. Cele două secțiuni trasate în 1976 și 1977 au arătat că așezarea „civilă” (B) a fost intens locuită și s-a dezvoltat pe măsura creșterii demografice, cînd așezarea de pe „Nucet” devenise neîncăpătoare. Este plauzibil să presupunem că cei ce locuiau în așezarea B aparțineau unei categorii sociale în general inferioare comparativ cu cei de pe „acropolă”. Pentru

această ipoteză pledează caracterul mai puțin luxos al inventarului arheologic descoperit în locuințele așezării B⁴.

Pentru întregirea tabloului pe care l-am prezentat amintim că în afara celor trei așezări succesive de la Popești, la mică distanță spre SV de acestea, se află un grup de circa 10—15 tumuli. O parte dintre ei au fost săpați de D. V. Rosetti, iar patru au format obiectul cercetărilor lui Al. Vulpe între 1958—1961. Rezultatele cercetărilor acestora din urmă au fost publicate în „Thracodacia”, 1976 și ele au dus la concluzia că este vorba de o necropolă princiară (fiecare tumul conținând un singur mormint somptuos de incinerare); inventarul mormintelor de luptători este caracterizat prin prezența a cîte unei cămăși de zale a unei spade, iar într-un caz au fost observate și fragmente dintr-un car.

În încheiere se cuvine subliniat faptul că dăva de la Popești se prezintă, în stadiul actual al cercetărilor, ca fiind cea mai întinsă și importantă așezare din această categorie din Cîmpia Română. Deși este greu să aproximăm durata fiecărui nivel din cele ce constituie stratul Latène de la Popești, trebuie admis faptul că așezarea a început la mijlocul sec. al II-lea î.e.n. și a durat pînă în primii ani ai e.n.

Punînd în legătură aceste concluzii de ordin arheologic observate la Popești cu cele făcute pe baza rezultatelor săpăturilor din dăvele învecinate — Radovanu, la sud, pe Argeș și Tinosul, pe Prahova, la nord de București — rezultă că în perioada incipientă (sec. al II-lea î.e.n.) intens locuite erau primele două așezări (Popești și Radovanu). O comparație amănunțită a densității locuirii dintre aceste două centre este deocamdată imposibil de făcut, dar datele preeliminare din cercetările de la Radovanu au permis deja ipoteza că această așezare încetează la începutul sec. I î.e.n. Prin urmare dăva de la Popești este în special caracteristica pentru perioada lui Burebista și cea imediat următoare, acum situîndu-se maxima ei înflorire. Observațiile efectuate de mult la Tinosu arată că această așezare înfloarește în special în sec. I e.n. Am avea deci o imagine, cei drept încă ipotetică, asupra dinamicii locuirii getice din această zonă în sec. II î.e.n. — I e.n., respectiv o deplasare a centrului de greutate al locuirii de la sud spre nord, fapt ce stă cu siguranță în legătură cu evenimentele istorice petrecute la Dunărea de Jos în toată această perioadă.

Din cercetările efectuate pînă acum se impune din ce în ce mai clar faptul că dăva de la Popești a reprezentat în sec. I î.e.n., în epoca lui Burebista, principalul centru politic și economic al geților din Muntenia.

L'ÉTABLISSEMENT GÊTE DE POPEȘTI (COMMUNE DE MIHAILEȘTI, DÉP. D'ILFOV) IMPORTANT CENTRE POLITIQUE ET ECONOMIQUE PENDANT LE RÈGNE DE BUREBISTA

R é s u m é

L'auteur fait une présentation de l'établissement de Popești et des principaux résultats qui ont été obtenus par la suite des fouilles effectuées ici plusieurs fois et avec des méthodes différentes.

L'établissement de Popești (commune de Mihăilești, dép. d'Ilfov) est un des plus caractéristiques pour le type nommé dăva situé dans la plaine roumaine, daté aux IIe—Ier siècles av.n.è. et qui a connu une période fleurissante durant le règne de Burebista.

Récemment (1976—1980) ont été reprises les fouilles de Popești puisqu'on voulait connaître toutes les zones de l'établissement et à cette occasion on a fait la vérification des observations stratigraphiques obtenues pendant les antérieures investigations, tout ce en vue de la publication d'une monographie. Ces recherches ont confirmé les observations d'après lesquelles l'établissement de Popești est la plus importante dăva située aux bords de la rivière d'Argeș et qui a représenté au 1er siècle av.n.è., à l'époque de Burebista, le principal centre politique et économique des Gètes de Valachie (Munténie).

⁴ Al. Vulpe și M. Gheorghîță, *Cercetări arheologice*, III, M.I.R.S.R., București, 1979, p. 95—103.